

ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМИЩЕНИХ ОСІБ ЯК ДРАЙВЕР ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

SUPPORT FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS AS A DRIVER OF INNOVATIVE MODERNIZATION AND STRENGTHENING OF UKRAINE'S ECONOMIC SECURITY

В статті розглянуто підходи до визначення внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано тенденції кількості внутрішньо переміщених осіб. Визначено, розподіл кількості внутрішньо переміщених осіб за статтю та віком. Розкрито, що політика щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні є ключовою для забезпечення соціальної стабільності в умовах війни. ВПО можуть приносити позитивний ефект регіонам до яких вони перемістились: підвищити рівень інновацій та технологій, адаптувати економічну політику та підвищити економічну стабільність країни. В статті проаналізовано наявні програми підтримки ВПО та визначено основні проблеми.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, програми підтримки, інноваційна модернізація, економічна стабільність, економічна безпека.

The article analyzes approaches to defining internally displaced persons. Trends in the number of internally displaced persons are analyzed. The distribution of internally displaced persons by gender and age has been determined. It is revealed that the policy on internally displaced persons in Ukraine is key to ensuring social stability in wartime. IDPs can have a positive effect on the regions to which they have moved: increasing the level of innovation and technology, adapting economic policy, and increasing the country's economic stability. The article analyzes existing IDP support programs and identifies key problems. In particular, the main problems include: insufficient coordination between authorities; access to housing and social services; social integration; funding and humanitarian aid; legal status and access to services; psychological and social problems; employment problems; and the need for support from international organizations. Improving the effectiveness of IDP support programs requires a comprehensive approach focused on improving existing initiatives, facilitating access to resources and services, and creating sustainable support mechanisms: improving coordination between authorities and civil society organizations; digitizing and automating processes; mobility and accessibility for IDPs (in particular, mobile consultation points); increasing the amount of financial support; improving accessibility for socially vulnerable groups; developing infrastructure for business relocation; expanding access to educational programs and courses for IDPs; psychological support and rehabilitation, etc. It has been determined that a high-quality policy will facilitate the integration of IDPs into new communities, where they will be able to use their experience and knowledge to improve the economic well-being of the economy. By creating conditions for the adaptation and development of IDPs and new jobs, the country will support the economic development of regions that accept IDPs and relocated businesses, which in turn will ensure overall economic growth.

Key words: internally displaced persons, support programs, innovative modernization, economic stability, economic security.

УДК 342.72

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-64>

Григорук М.В.¹

здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Hryhoruk Maksym

Taras Shevchenko National University of
Kyiv

Постановка проблеми. Починаючи з 2014 року відбувається масове переміщення населення, що суттєво вплинуло на економічну ситуацію країни, її внутрішній ринок праці та інфраструктуру. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стали важливою частиною економічного середовища та інноваційного розвитку, при цьому держава зіштовхнулася з необхідністю розробки ефективних економічних політик для підтримки інтеграції ВПО та забезпечення економічної безпеки. Окрім того, велика кількість українських підприємств була змушена перенести свою діяльність у безпечніші регіони через загрозу війни, що призвело до необхідності розробки програм релокації бізнесу.

Потреба в ефективних механізмах підтримки ВПО є важливою складовою економічного інноваційного розвитку країни, а також зміцнення її

економічної безпеки, що підкреслює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основні теоретичні та практичні засади економічної політики щодо внутрішньо переміщених осіб досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Зокрема, Г. Гудвін-Гілл [1], І. Малиха [2], М. Логвинова [3], М. Ніколайчук [4], А. Путінцев [5], Ю. Пашенко [5], М. Сірант [6] та ін. Проте, важливим є оцінка потреб та аналіз програм підтримки ВПО в сучасній Україні для забезпечення економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз економічної політики та існуючих механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб як драйвера інноваційної модернізації та зміцнення економічної безпеки України та оцінка

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2778-3841>

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна організація з міграції (МОМ) виділяє ВПО, біженців і осіб, що шукають притулку (рис. 1).

В різних джерелах можна побачити відмінні визначення поняття «внутрішньо переміщена особа». В табл 1 наведено підходи до визначення даної категорії.

Рис.1. Класифікація вимушених мігрантів

Джерело: [3]

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «внутрішньо переміщена особа»

Автор	Визначення
М. Ніколайчук	внутрішньо переміщені особи – це специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища [4, с. 109]
Г. Гудвін-Гілл	визначає ВПО як осіб, котрі змушені раптово втікати зі своїх будинків у великих кількостях у результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і перебувають на території власної країни. Ототожнюючи поняття «внутрішньо переміщена особа» та «переселенець», автор підкреслює, що фактично ВПО – це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності й можуть користуватися її захистом [1, с. 314–315]
М. Сірант	особи, переміщені всередині країни, – це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства, або масових порушень прав людини [6, с. 158]
І. Малиха	визначає внутрішньо переміщених осіб, як громадян держави, які через військові дії та їх наслідки змушені покинути постійне місце проживання задля забезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону [2, с. 10]
А. Путінцев, Ю. Пащенко	внутрішньо переміщені особи – це особи, або група осіб, які змушені покинути своє місце проживання в результаті ускладнення політичної, соціальної, економічної, екологічної ситуації у відповідній адміністративно-територіальній одиниці з метою уникнення порушень прав людини, воєнного конфлікту, жорстокого поводження і потребують правового та соціального захисту держави [5, с. 113]

Джерело: складено автором на основі [1–2, 4–6]

Згідно з Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщеною особою є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [7].

Існує кілька способів класифікації ВПО, залежно від різних критеріїв (табл. 2).

Класифікація ВПО важлива для розробки якісної державної політики і програм підтримки, оскільки дає можливість групувати потреби та визначати найкращі механізми допомоги для кожної з них.

Згідно з даними, представленими на платформі ІОЦ, в Україні спостерігається значне збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (табл. 3). Станом на 27 травня 2025 року кількість внутрішньо переміщених осіб складає 4586719 осіб.

Рис. 2. ілюструє розподіл внутрішньо переміщених осіб за віковими групами, що є важливим для розуміння демографічної структури серед вимушених переселенців. Аналіз вікових категорій дозволяє визначити найбільш уразливі групи населення, які потребують спеціалізованої допомоги.

В структурі ВПО 59,8% жінок та 40,2% чоловіків. Переважання частини жінок серед ВПО можна пояснити декількома факторами, зокрема: жінки частіше є основними опікунами дітей та літніх людей; жінки більш вразливі до економічних факторів, насильства та психологічних стресів. Окрім того, чоловіки часто залишаються для виконання

Таблиця 2

Класифікація внутрішньо-переміщених осіб

Ознака	Типи
За часом переміщення	Тимчасово переміщені особи Переміщені особи на постійній основі
За територіальним фактором	Міські ВПО Сільські ВПО
За соціальною категорією	ВПО з родинами Окремі особи (індивідуальні ВПО)
За причинною класифікацією	ВПО через конфлікти та насильство ВПО через природні катастрофи Економічні ВПО

Джерело: розроблено автором

Таблиця 3

Кількість внутрішньо переміщених осіб, станом на 27.05.2025

Регіон	Кількість	Регіон	Кількість
1	2	1	2
Донецька	522200	Хмельницька	118790
Харківська	512968	Івано-Франківська	110225
Дніпропетровська	455356	Сумська	98526
Київ	423232	Кіровоградська	81643
Луганська	270410	Житомирська	76111
Київська	237558	Чернівецька	73717
Запорізька	220739	Чернігівська	68375
Одеська	216933	Тернопільська	63161
Львівська	202899	Херсонська	45268
Полтавська	181091	Волинська	42740
Вінницька	142427	Рівненська	42321
Черкаська	135939	Автономна Республіка Крим	44
Закарпатська	123688	Севастополь	35
Миколаївська	120323	Всього	4586719

Джерело: [8]

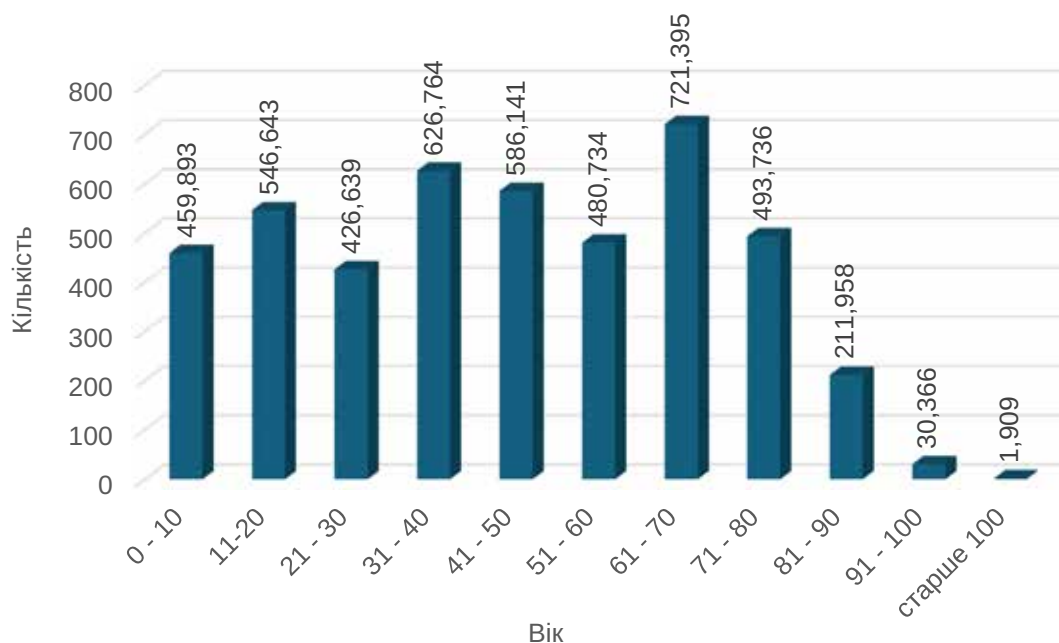

Рис. 2. Розподіл за віковими групами внутрішньо переміщених осіб, станом на 27.05.2025

Джерело: [8]

військових обов'язків, що також сприяє більшій мобільності жінок.

Політика щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні є ключовою для забезпечення соціальної стабільності в умовах війни. ВПО можуть приносити позитивний ефект регіонам до яких вони перемістились (табл. 4).

Уряд України та міжнародні інституції пропонують велику кількість програм підтримки, які можна знайти на ресурсах Дія, платформах грантових оголошень чи безпосередньо на платформах міжнародних інституцій тощо. Серед основних програм варто відзначити:

Програма підтримки ВПО від Міністерства соціальної політики України: підтримка внутрішньо

переміщених осіб у різних аспектах життя, зокрема в житлових, соціальних, медичних та освітніх питаннях.

Програма «єРобота» (Український державний фонд підтримки підприємств): підтримка ВПО в зачаткуванні власного бізнесу або розвитку наявного.

5. Програми IREX: підтримка ветеранів, молодих лідерів та підприємців через освітні, культурні та підприємницькі програми.

Програми U-LEAD з Європою: підтримка місцевих громад в Україні через зміцнення їхньої спроможності та розвиток послуг для громадян, зокрема для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), ветеранів та інших вразливих груп.

Таблиця 4

Механізми впливу ВПО на інноваційну модернізацію та економічну безпеку

Напрямок	Механізм впливу
Інноваційна модернізація	маючи різноманітний досвід і знання, ВПО можуть стати рушійною силою інноваційного розвитку в Україні, сприяючи розвитку нових галузей економіки. ВПО можуть «переносити» знання та ідеї, впроваджувати нові підходи до бізнесу, розробляти соціальні ініціативи, стартапи та технології. Підтримка ВПО може сприяти розвитку інноваційних технологій, зокрема в таких сферах, як цифровізація, сталий розвиток та «зелені» технології.
Адаптація економічної політики	Інтеграція ВПО в нові економічні умови вимагає адаптації національної економічної політики, що може стати стимулом для реформ, спрямованих на покращення умов для бізнесу, розвитку зайнятості та соціального забезпечення
Економічна стабільність	ВПО можуть допомогти відновити робочі місця та розвивати нові виробництва у безпечних регіонах, знижуючи рівень безробіття і соціальної напруги, що позитивно позначиться на загальній економічній ситуації в країні

Джерело: розроблено автором

Серед останніх опублікованих на Дія [9], можна відзначити:

- Грант для розвитку ветеранського бізнесу: «мета програми є залучення учасників бойових дій, ветеранів та членів їх сімей, а також військовослужбовців, які прагнуть започаткувати або розвивати власний бізнес для досягнення економічної незалежності через підприємницьку діяльність; ініціювання взаємодії між ветеранами і цивільним населенням шляхом спільної участі у бізнесі для сприяння реінтеграції на засадах взаємності та підтримки; супровід розвитку ветеранського підприємництва, підвищення його конкурентоспроможності через навчання, менторську та фінансову підтримку; а також створення умов безбар'єрності нових робочих місць для реінтеграції ветеранів, зокрема осіб з інвалідністю, у сфері економічної діяльності» [10].

- Грант для відновлення постраждалого або релокованого бізнесу: метою конкурсу є «підтримка релокованого та місцевого бізнесу, що постраждав внаслідок повномасштабного вторгнення, шляхом фінансування мікро- та малих підприємств з потенціалом створення робочих місць. Ініціатива спрямована на економічне відновлення у Львівській, Івано-Франківській та окремих громадах Дніпропетровської, Харківської, Миколаївської й Херсонської областей» [11].

Однак, можна сформулювати основні проблеми політики ВПО (табл. 5).

Підвищення ефективності програм підтримки ВПО потребує комплексного підходу,

орієнтованого на покращення існуючих ініціатив, полегшення доступу до ресурсів і послуг, а також створення стійких механізмів підтримки:

- покращення координації між органами влади та громадськими організаціями;
- оцифрування та автоматизація процесів;
- мобільність та доступність для ВПО (зокрема мобільні консультаційні пункти);
- збільшення обсягів фінансової підтримки;
- підвищення доступності для соціально уразливих груп;
- розвиток інфраструктури для релокації бізнесу;
- розширення доступу до освітніх програм та курсів для ВПО;
- психологічна підтримка та реабілітація тощо.

Отже, внутрішньо переміщені особи є важливою категорією населення, яке потребує підтримки. Забезпечивши якісну політику, країна зможе здобути і підвищення економічної стійкості.

Висновки. Підтримка внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою для забезпечення інноваційного розвитку, стабільності та економічного відновлення України. Якісна політика сприятиме інтеграції ВПО в нові громади, де вони зможуть використати свій досвід та знання задля підвищення економічного благополуччя економіки. Створивши умови для адаптації та розвитку ВПО, нові робочі місця, країна підтримає економічний розвиток регіонів, що приймають ВПО та релоковані підприємства, що в свою чергу, забезпечить і загальне економічне зростання.

Таблиця 5

Проблеми політики щодо внутрішньо переміщених осіб

Проблема	Характеристика
Недостатня координація між органами влади	Відсутність ефективної координації між державними та місцевими органами влади, що ускладнює надання допомоги
Доступ до житла та соціальних послуг	ВПО стикаються з труднощами щодо забезпечення житлом та доступу до медичних послуг, освіти та соціального забезпечення
Соціальна інтеграція	Внутрішньо переміщені особи часто відчувають соціальну ізоляцію та стикаються з дискримінацією в нових громадах
Фінансування та гуманітарна допомога	Недостатнє фінансування соціальних програм, що ускладнює надання ефективної допомоги ВПО
Правовий статус та доступ до послуг	Невизначеність правового статусу ВПО у деяких країнах обмежує їхній доступ до медичних послуг, освіти та соціальних виплат
Психологічні та соціальні проблеми	ВПО часто переживають психологічний стрес, депресію, тривожність, що ускладнює їхню адаптацію до нових умов
Проблеми із працевлаштуванням	ВПО мають обмежений доступ до ринку праці через відсутність документів, кваліфікацій або знання місцевого ринку праці
Необхідність підтримки з боку міжнародних організацій	Підтримка з боку міжнародних організацій важлива, але часто не є достатньою для вирішення всіх проблем ВПО

Джерело: сформовано автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Goodwin-Gill, Guy S, and Jane McAdam, *The Refugee in International Law*, 3rd Edition (2007; online edn, Oxford Law Pro). DOI: <https://doi.org/10.1093/law/9780199207633.001.0001>
2. Малиха М.І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015. № 8. С. 6–11.
3. Логвинова М.О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 11. С. 44–45.
4. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population. *Регіональна економіка*. 2005. Vol. 3, No. 37. P. 105–112.
5. Путінцев А.В., Пащенко Ю.Є. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018, № 9. С. 110–121.
6. Сірант М.М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. *Митна справа*. 2015. № 2(2.2). С. 154–159.
7. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-VII#Text>
8. Внутрішньо переміщені особи. Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України» URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>
9. Бізнес.Дія. URL: <https://diia.gov.ua/>
10. Грант для розвитку ветеранського бізнесу. Бізнес.Дія. URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-rozvitku-veteranskogo-biznesu>
11. Грант для відновлення постраждалого або релокованого бізнесу. Бізнес.Дія. URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-vidnovlennya-postrazhdalogo-abo-relokovanogo-biznesu>
- polityka ta rehionalna praktyka [On the Problem of the Essence of the Concept "Internally Displaced Persons": State Policy and Regional Practice]. *Hrani*, no. 8, pp. 6–11.
3. Lohvynova M. O. (2015) Vnutrishno peremishcheni osoby yak katehoriia vymushenykh mihrantiv: poniattia ta oznaky [Internally Displaced Persons as a Category of Forced Migrants: Concept and Features]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*, vol. 11, pp. 44–45.
4. Nikolajchuk M. (2005) The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population. *Rehionalna ekonomika*, vol. 3(37), pp. 105–112.
5. Putintsev A. V., Pashchenko Yu. Ye. (2018) Adaptatsiia vnutrishno peremishchenykh osib v rehionakh Ukrainy: sutnist, poniattia, pidkhody [Adaptation of Internally Displaced Persons in the Regions of Ukraine: Essence, Concepts, Approaches]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, no. 9, pp. 110–121.
6. Sirant M. M. (2015) Bizhentsi ta vnutrishno peremishcheni osoby: spivvidnoshennia poniat [Refugees and Internally Displaced Persons: Correlation of Concepts]. *Mytna sprava*, vol. 2(2.2), pp. 154–159.
7. Verkhovna Rada Ukrainy (2014) Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» [Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-VII#Text> (accessed September 10, 2025).
8. Derzhavne pidpriemstvo «Informatsiino-obchysliuvalnyi tsentr Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy» (n.d.) Vnutrishno peremishcheni osoby [Internally Displaced Persons]. Available at: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (accessed September 15, 2025).
9. Biznes.Diia. [Business.Diia]. Available at: <https://diia.gov.ua/> (accessed August 28, 2025).
10. Biznes.Diia. Hrant dlia rozvytku veteranskoho biznesu [Grant for the Development of Veteran Business]. Available at: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-rozvitku-veteranskogo-biznesu> (accessed September 2, 2025).
11. Biznes.Diia. Hrant dlia vidnovlennia postrazhdaloho abo relokovanoho biznesu [Grant for the Restoration of Affected or Relocated Business]. Available at: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-vidnovlennya-postrazhdalogo-abo-relokovanogo-biznesu> (accessed September 3, 2025).

REFERENCES:

1. Goodwin-Gill, Guy S, and Jane McAdam, *The Refugee in International Law*, 3rd Edition (2007; online edn, Oxford Law Pro). DOI: <https://doi.org/10.1093/law/9780199207633.001.0001>
2. Malykha M. I. (2015) Do problemy sutnosti poniattia «vnutrishno peremishcheni osoby»: derzhavna